

**Stanowisko**  
**Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu**  
**Krajowej Rady Radców Prawnych**

1. Przedmiot opinii

Do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu powołanej uchwałą nr 13/X/2017 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 stycznia 2017 r. wpłynęło zapytanie:

Czy aplikant radcowski przed upływem 6 miesięcy aplikacji może wykonywać w kontaktach z władzami publicznymi, w tym w szczególności z organami wymiaru sprawiedliwości czynności polegające np. na odbieraniu orzeczeń, przeglądaniu akt konkretnych spraw, dokonywaniu wypisów, zdjęć, skanów dokumentów urzędowych?

2. Uprawnienia aplikanta radcowskiego do zastępowania radcy prawnego

Pytanie zostało postawione w związku z treścią normy prawnej wynikającej z art. 35<sup>1</sup> ust. 1 ustawy o radcach prawnych, zgodnie z którą po sześciu miesiącach aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu. Uprawnienia te podlegają rozszerzeniu na okres roku po zakończeniu aplikacji licząc od daty wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej (art. 35<sup>1</sup> ust. 2). Uprawnienia przyznane z mocy art. art. 35<sup>1</sup> ust. 1 dotyczą również spraw objętych świadczeniem pomocy prawnej z urzędu (art. 35<sup>1</sup> ust. 3). Z kolei zgodnie z art. 35<sup>1</sup> ust. 4, aplikant radcowski może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami - z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej.

Pytanie dotyczy szczególnej pozycji procesowej jaka związana jest ze statusem aplikanta radcowskiego. Jak wynika z przepisów art. 35<sup>1</sup> aplikant radcowski zastępuje radcę prawnego w szeregu postępowań prowadzonych przed organami administracji publicznej oraz wymiaru sprawiedliwości. Kluczową kwestią konieczną dla rozwiązania przedstawionego problemu prawnego, jest ustalenie zakresu pojęcia „zastępowanie radcy prawnego”.

Z użytego przez ustawodawcę zwrotu „zastępować radcę prawnego” wynika wprost, że aplikant radcowski uprawniony jest do działania w zastępstwie radcy prawnego. Zastępstwo takie pozostaje w ścisłym związku z zastępstwem prawnym (zastępstwem procesowym) wykonywanym przez radcę prawnego, jednakże różni się od tego ostatniego. W płaszczyźnie skutków procesowych, działanie zastępcy procesowego (pełnomocnika procesowego) wywołuje konsekwencje bezpośrednio dla osoby zlecającej zastępstwo (mocodawcy). Pełnomocnictwo jest bowiem związane z tzw. zastępstwem bezpośrednim, co w uproszczeniu

określić można jako działanie przez pełnomocnika tak jakby działał sam mocodawca. Brak jest bowiem jakichkolwiek różnic pomiędzy skutkami prawnymi działań samego mocodawcy i jego pełnomocnika (zastępcy procesowego). Jak się wydaje pojęcie zastępcy procesowego wyraża rolę, jaką określona osoba (pełnomocnik) realizuje w postępowaniu (administracyjnym lub sądowym). Pojęcie „pełnomocnik” kładzie natomiast nacisk na więź prawną wynikającą z umocowania udzielonego pełnomocnikowi przez mocodawcę. Rola aplikanta zastępującego radcę prawnego jest analogiczna do roli zastępcy procesowego. Czynności zdrażane przez aplikanta radcowskiego zastępującego radcę prawnego są bezpośrednio skuteczne w sferze prawnej samego mocodawcy. Jednakże zasadniczo odmienne jest źródło uprawnienia do działania przez aplikanta radcowskiego w ramach danego postępowania.

### 3. Zastępstwo procesowe a zastępowanie przez aplikanta radcowskiego radcy prawnego

Źródłem upoważnienia do działania w imieniu mocodawcy przez radcę prawnego jest co do zasady pełnomocnictwo, wyznaczenie do wykonywania pomocy prawnej z urzędu lub np. wyznaczenie przez dziekana do zastępowania radcy prawnego, który przez określony czas nie może wykonywać czynności zawodowych lub który został skreślony z listy radców prawnych (art. 21 ust. 2 u.r.p.). Źródłem zaś umocowania aplikanta radcowskiego do działania w imieniu strony postępowania nie jest oświadczenie woli mocodawcy, lecz oświadczenie woli radcy prawnego udzielającego upoważnienia do zastępowania przed sądami lub urzędami. Należy wyraźnie przy tym podkreślić, że udzielenie przez radcę prawnego upoważnienia aplikantowi radcowskiemu nie jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa substytucyjnego. Pełnomocnictwa substytucyjnego radca prawny może bowiem udzielać wyłącznie innemu radcy prawnemu lub adwokatowi a zatem osobom, które mogą występować jako tzw. pełnomocnicy fachowi.

O ile zastępstwo procesowe wykonywane jest przez radcę prawnego na rzecz klienta o tyle zastępowanie przez aplikanta radcowskiego stanowi relację z radcą prawnym a nie z klientem. Aplikanta radcowskiego nie łączy z klientem cywilnoprawna więź obligacyjna. Aplikant radcowski nie jest stroną umowy zawieranej z klientem. Nie oznacza to bynajmniej, że aplikant radcowski nie ponosi odpowiedzialności z tytułu nienależytego wykonywania czynności procesowych wynikających z udzielonego mu upoważnienia. Oczywiście jest bowiem związanie aplikanta radcowskiego normami etycznymi, których naruszenie obwarowane jest odpowiedzialnością dyscyplinarną.

### 4. Upoważnienie aplikanta radcowskiego a pełnomocnictwo substytucyjne

W tym miejscu wypada odnotować znamiennej zmianę przepisów ustawy o radcach prawnych. Na gruncie art. 21 ust. 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 9 września 2005 r. radca prawny mógł udzielić pełnomocnictwa substytucyjnego także aplikantowi radcowskiemu. Sytuacja ta odróżniała regulację prawną dotyczącą aplikantów radcowskich od przepisów prawa obowiązujących w stosunku do aplikantów adwokackich. Z dniem 10 września 2005 r. weszła jednak w życie ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 163, poz. 1361), której art. 2 pkt 4 nadał nowe brzmienie przepisowi art. 21 ust. 1 u.r.p. Najistotniejszym skutkiem tej zmiany było pozbawienie radców prawnych możliwości prawnej udzielenia pełnomocnictwa

substytucyjnego aplikantom radcowskim. Zabieg ten należy uznać za celowo zmierzający do zrównania na płaszczyźnie procesowej statusu aplikantów radcowskich oraz aplikantów adwokackich. Tym niemniej sprawa kwalifikacji aplikanta zastępującego radcę prawnego lub adwokata jako substytutu budziła i budzić może nadal kontrowersje (*por. komentarz do art. 351 u.r.p. w: Zenon Klatka. Ustawa o radcach prawnych. Komentarz. Wydawnictwo C. H. Beck. Warszawa 1999 teza 1 i komentarz Joanny Lemańskiej do tego samego przepisu w: Ustawa o radcach prawnych. Komentarz pod red. Tomasza Schefflera. Wydawnictwo C. H. Beck. Warszawa 2018 teza 5 in fine i cytowany tam G. Borkowski. Aplikant adwokacki w postępowaniu cywilnym – substytut czy zastępca adwokata, Palestra 2009, Nr 11-12, s. 106*).

Wydaje się, że *de lege lata* **nie sposób bronić tezy**, że aplikant radcowski zastępujący radcę prawnego z jego upoważnienia jest **pełnomocnikiem substytucyjnym** w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Należy przyjąć, iż jest on **pomocnikiem radcy prawnego** działającym na ryzyko samego radcy prawnego. Orzecznictwo sądownoadministracyjne jednoznacznie rozstrzygnęło omawianą kwestię na gruncie wątpliwości pojawiających się w sprawie podlegania czynności złożenia upoważnienia w postępowaniu sądowym lub w postępowaniu przed organami administracji publicznej obowiązkowi wniesienia opłaty skarbowej (*por. np. wyrok WSA w Gliwicach z dnia 2 kwietnia 2008 r. w sprawie I SA/Gl 37/08 (LEX nr 422225), wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 27 listopada 2007 r. w sprawie I SA/Bd 646/07 (LEX nr 494291), postanowienie WSA w Warszawie z dnia 30 maja 2008 r. w sprawie V SA/Wa 1187/07 – [www.nsa.gov.pl](http://www.nsa.gov.pl)*). Zgodnie ze stanowiskiem zajmowanym konsekwentnie przez sądy administracyjne **upoważnienie** udzielone aplikantowi przez radcę prawnego lub adwokata **nie stanowi pełnomocnictwa** i dlatego czynność złożenia takiego upoważnienia w postępowaniu sądowym nie jest równoznaczna ze złożeniem dokumentu stwierdzającego udzielenie pełnomocnictwa, która to czynność podlega opłacie skarbowej. Skoro zaś przedmiot opodatkowania jako podstawowy element konstrukcji podatku musi wyraźnie wynikać z ustawy podatkowej, to nie można poprzez analogię rozciągać działania przepisów materialnego prawa podatkowego na przedmioty wyraźnie nie objęte normami prawnymi wynikającymi z tych przepisów. Ustawodawca przewidział obowiązek wniesienia opłaty skarbowej wyłącznie od złożenia dokumentu stwierdzającego udzielenie pełnomocnictwa.

##### 5. Zakres uprawnień aplikanta radcowskiego do zastępowania radcy prawnego

Ustawodawca określając ramy czasowe uprawnienia aplikanta radcowskiego wyraźnie przesądził, że zastępowanie radcy prawnego możliwe jest dopiero z upływem pół roku odbywania aplikacji. Jak wyżej zostało wspomniane aplikant radcowski zachowuje te uprawnienia jeszcze przez rok od zakończenia aplikacji radcowskiej.

Zakres uprawnień aplikantów do zastępowania radców prawnych ulegał w ostatnich latach stopniowemu poszerzeniu. Przepis art. 35<sup>1</sup> został wprowadzony do ustawy o radcach prawnych z dniem 15 września 1997 r. ustawą z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 75, poz. 471). Zgodnie z pierwotnym brzmieniem tego przepisu aplikant radcowski mógł zastępować radcę prawnego wyłącznie przed sądem rejonowym i organami administracji I instancji. Dopiero po dwóch latach od rozpoczęcia aplikacji aplikant radcowski mógł zastępować radcę prawnego przed innymi sądami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego. Pierwszą nowelizacją tego przepisu wprowadzoną w życie z dniem 10 września 2005 r. skrócono okres

wymagany do zastępowania radcy prawnego przed innymi sądami, tj. sądami okręgowymi i sądami apelacyjnymi do roku i sześciu miesięcy (zob. art. 2 pkt 17 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw - Dz. U. Nr 163, poz. 1361). Na uwagę zasługuje, że to ta nowelizacja dopuściła zastępowanie radcy prawnego przed organami administracji publicznej wszelkich szczebli **już po sześciu miesiącach aplikacji radcowskiej**. Tą samą ustawą nowelizacyjną zastrzeżono, że aplikant radcowski nie może zastępować radcy prawnego w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, jak również doprecyzowano zakres zastępstwa radcy prawnego wskazując, że może ono dotyczyć także spraw prowadzonych z urzędu, jak również, że może obejmować upoważnienie do sporządzania i podpisywania pism procesowych z wyjątkiem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej. Upoważnienie do sporządzania i podpisywania pism związanych z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania lub organami administracji publicznej musi zgodnie z brzmieniem art. 35<sup>1</sup> ustawy o radcach prawnych ukształtowanym powyższą ustawą nowelizującą **wynikać z wyraźnego upoważnienia**. Oznacza to, że ustawodawca uznał, że do dokonywania tych czynności niewątpliwie mieszczących się w pojęciu zastępstwa procesowego **nie wystarczy ogólne upoważnienie** udzielone aplikantowi radcowskiemu przez radcę prawnego i uprawniające do zastępowania radcy prawnego. Tym samym należy uznać, że nie ma tożsamości pojęciowej pomiędzy zastępstwem procesowym wykonywanym przez radcę prawnego oraz zastępowaniem radcy prawnego przez aplikanta radcowskiego. Zastępstwo procesowe wykonywane przez radcę prawnego obejmuje całokształt czynności procesowych, w tym także co do zasady upoważnienie do sporządzania i wnoszenia wszelkich pism procesowych. Upoważnienie udzielone aplikantowi radcowskiemu obejmuje zaś tylko prawo do dokonywania przez sądem i innymi organami lub instytucjami czynności innych niż sporządzanie i wnoszenie pism procesowych.

Tą samą nowelizacją dodano przepis uprawniający aplikanta adwokackiego do zastępowania radcy prawnego na takich samych zasadach jak adwokata o ile tylko radca prawny jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej. Ostatnią nowelizacją zmieniającą brzmienie przepisów art. 35<sup>1</sup> wprowadziła ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów (Dz. U. poz. 829), zwana ustawą deregulacyjną. Ustawa ta wchodząca w życie 23 sierpnia 2013 r. ponownie skróciła okres aplikacji radcowskiej wymagany do nabycia uprawnień do zastępowania radcy prawnego przez aplikanta radcowskiego. Art. 3 pkt 8 tej ustawy nadał obecnie obowiązujące brzmienie przepisom art. 35<sup>1</sup> ust. 1-4 ustawy o radcach prawnych. Najważniejsze znaczenie z punktu widzenia uprawnień aplikanta radcowskiego miało skrócenie okresu wymaganego do zastępowania radcy prawnego przed sądami okręgowymi, sądami apelacyjnymi, jak również wojewódzkimi sądami administracyjnymi.

Obecnie zakres uprawnień aplikantów radcowskich odpowiada zakresowi uprawnień aplikantów adwokackich. Treść art. 35<sup>1</sup> ustawy o radcach prawnych odpowiada bowiem niemal dokładnie treści art. 77 ustawy Prawo o adwokaturze z tą tylko różnicą, że aplikant radcowski nie może zastępować adwokata, choćby adwokat był współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej w sprawach, w których adwokat występuje w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe (art. 77 ust. 3 in fine ustawy - Prawo o adwokaturze).

## 6. Zakres czynności wykonywanych w ramach upoważnienia do zastępowania radcy prawnego

Kolejną kwestią wymagającą ustalenia jest zakres czynności, które mogą być wykonywane przez aplikanta radcowskiego w związku z udzielonym mu upoważnieniem. Ustawodawca wyraźnie zastrzega w ust. 4 art. 35<sup>1</sup>, że sporządzanie i podpisywanie pism wymaga **wyraźnego upoważnienia udzielonego przez radcę prawnego**. Przepis ten świadczyć może o tym, że sporządzanie i podpisywanie pism nie są traktowane przez ustawodawcę jako zastępowanie radcy prawnego. Można jednak zająć także stanowisko, zgodnie z którym sporządzanie i podpisywanie pism w zastępstwie radcy prawnego wchodzi w zakres zastępowania radcy prawnego a jedynie zdecydowano się na odrębne uregulowanie tej formy działania w zastępstwie radcy prawnego, co prowadziło do wniosku, że mamy w tym wypadku do czynienia z relacją *lex specialis* i *lex generalis*. Nie przesadzając ostatecznie, czy art. 35<sup>1</sup> ust. 4 stanowi *lex specialis* względem regulacji wynikającej z art. 35<sup>1</sup> ust. 1, wydaje się, że właściwy jest pogląd uznający sporządzanie i podpisywanie pism procesowych za przejaw zastępowania radcy prawnego, jednakże wymagający odrębnego upoważnienia. Trudno bowiem bronić tezy, że aplikant radcowski sporządzając i podpisując pismo ze skutkiem dla stron czyni to poza zakresem zastępowania radcy prawnego. Można zatem zrekonstruować statuowany przez przepisy art. 35<sup>1</sup> zakres czynności wykonywanych przez aplikanta w ten sposób, że obejmuje on wszelkie czynności prawne oraz faktyczne przed organami, z tym jednak że zastępowanie radcy prawnego w zakresie dotyczącym sporządzania i podpisywania pism **wymaga wyraźnego wskazania w treści upoważnienia**. Ponadto nie można tracić z pola widzenia, że ustawodawca z zakresu pism, które mogą być sporządzane i podpisywane przez aplikanta radcowskiego wyłącza pewne pisma, co do których skutki prawne ich wniesienia mogą być bardziej doniosłe w sferze prawnej zastępowanej strony.

## 7. Konkluzje

Biorąc pod uwagę ewolucję zakresu uprawnień aplikantów radcowskich do zastępowania radcy prawnego, jak również adwokata należy przyjąć, że uprawnienia te stanowią wyraz zaufania ustawodawcy do aplikantów radcowskich zarówno pod względem niezbędnego do wykonywania czynności poziomu wiedzy prawniczej, doświadczenia zawodowego, jak i pod względem postaw etycznych. Ustawodawca uznał, że aplikant radcowski po sześciu miesiącach aplikacji spełnia wszystkie kryteria umożliwiające zastępowanie radcy prawnego. Z drugiej strony ewolucja zakresu uprawnień aplikanta radcowskiego oraz stopniowe skracanie okresu wymaganego do zastępowania radcy prawnego w określonym stadium postępowania sądowego lub administracyjnego świadczą, że ustawodawca bardzo ostrożnie dopuszcza aplikantów radcowskich, podobnie zresztą jak to jest w przypadku aplikantów adwokackich do samodzielnego występowania przed sądami, organami administracji publicznej i innymi instytucjami. Konstatacja ta nie może pozostawać obojętna na stanowisko Komisji w przedmiocie wynikającym z treści zapytania.

Należy przy tym przyjąć, że sześciomiesięczny termin jest wystarczający ale także niezbędny do tego, by móc sporządzać oraz podpisywać pisma procesowe w toku sprawy (*verba legis*: związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami). Skoro zatem sześciomiesięczny okres jest wymagany do nabycia uprawnień do zastępowania radcy prawnego, to przyjmowanie, że

niektóre czynności z zakresu występowania przed sądami i innymi organami lub instytucjami mogą być dokonywane przez aplikanta radcowskiego przed upływem sześciu miesięcy aplikacji pozostawałoby w niezgodności z przepisami art. 35<sup>1</sup> ustawy o radcach prawnych. Pojęcie zastępowania radcy prawnego obejmuje bowiem jak zostało wyżej stwierdzone dokonywanie nie tylko czynności prawnych, ale **także rozmaitych czynności faktycznych** o ile tylko czynności te wykonywane są przed sądami, organami lub instytucjami.

Wykonywanie czynności przed organami należy przy tym rozumieć w sposób szerszy niż tylko występowanie przed sądami rozumiane jako działanie w obecności sądu. Wystarczy bowiem, że określona czynność dokonywana jest w postępowaniu prowadzonym przed sądem, organem lub instytucją. Z punktu widzenia formalnego jakiegokolwiek działania w takich postępowaniach, w tym także polegające na dostępie do akt postępowania, np. wykonywanie odpisów lub kopii dokumentów znajdujących się w tych aktach **wymagają złożenia dokumentu upoważniającego do działania** w danej sprawie. Dokument ten musi być wystawiony w związku i zgodnie z przepisami prawa uprawniającymi daną osobę – aplikanta radcowskiego do występowania przed sądami, organami lub instytucjami.

Dokument taki wystawiony **przed upływem okresu wymaganego przepisami prawa** do nabycia uprawnień do zastępowania radcy prawnego **nie może stanowić** podstawy skutecznego działania aplikanta radcowskiego. Nie można wykluczyć sytuacji, w której sąd zechce zweryfikować upływ wymaganego prawem okresu odbywania aplikacji i po stwierdzeniu, że aplikant odbywa aplikację przez okres krótszy niż sześć miesięcy, odmówić dopuszczenia takiego aplikanta do działania. Takie postępowanie mogłoby prowadzić do wystąpienia szkody w sferze prawnej strony reprezentowanej przez radcę prawnego i w konsekwencji nawet do odpowiedzialności dyscyplinarnej takiego radcy prawnego.

Wypada przy tym zauważyć, że powyższe stanowisko **nie oznacza**, że aplikant radcowski **nie może** mieć żadnego dostępu do dokumentów pochodzących z akt postępowania sądowego lub postępowania prowadzonego przez organy administracji lub instytucji albo że nie może dokonywać jakichkolwiek czynności związanych z tymi postępowaniami. Nie może bowiem budzić jakichkolwiek zastrzeżeń wykonywanie takich czynności w ramach wewnętrznego podziału zadań i pracy w kancelarii radcy prawnego lub w spółce z udziałem radcy prawnego przez aplikanta radcowskiego. Przede wszystkim aplikant radcowski może sporządzać projekty pism procesowych i to także tych, które objęte są wyłączeniem wynikającym z art. 35<sup>1</sup> ust. 4 u.r.p. Istnieje bowiem zasadnicza różnica w opracowaniu projektów pism procesowych z jednej strony i sporządzaniu oraz podpisywaniu pism z drugiej strony. Ustawodawca zastrzega określony staż aplikacyjny jedynie w odniesieniu do uprawnień do sporządzania i podpisywania pism.

Ponadto aplikant radcowski pod okiem radcy prawnego może wykonywać inne czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej, jak udzielanie porad prawnych i konsultacji, prowadzenie negocjacji, sporządzanie projektów opinii i informacji prawnych, jak również opracowywanie projektów aktów prawnych. Ustawodawca zastrzega wymagany okres odbywania aplikacji radcowskiej tylko przy dokonywaniu czynności przed sądami, organami lub instytucjami.

Jednakże w kwestii wynikającej z treści zapytania stanowisko Komisji jest **negatywne**. Aplikant radcowski przed upływem 6 miesięcy aplikacji **nie może** w kontaktach z władzami publicznymi - w tym z organami wymiaru sprawiedliwości - w jakimkolwiek zakresie zastępować radcy prawnego. W szczególności aplikant radcowski **nie może** do upływu sześciu miesięcy aplikacji dokonywać czynności polegających np. na odbieraniu orzeczeń, przeglądaniu akt konkretnych spraw, dokonywaniu wypisów, zdjęć, skanów dokumentów urzędowych.

Sporządził:  
r. pr. Tomasz Głębocki

Przewodniczący Komisji  
Etyki i Wykonywania Zawodu KRRP

  
r. pr. Ryszard Wilmanowicz